

Сизэр – майгы уруога

Тиэмэтэ: Үчүгэйтэн үөрэбит, куһаҕантан хомойобут.

Сыала: 1. Өс хоһооннорун кэпсэтэр санаҕа тутта үөрэнии.

2. Ситимнээх снаны сайыннарыы.

3. Сизэрдээх быһыыга-майгыга үөрэтии.

Туттуллар матырыйааллар: Карточкалар, ыраас А-4 кумааҕы, уруһуйдаммыт кумааҕылар, магнитофон, сахалыы иһит, саха остуола, талах олоппостор, оонньуурдар.

1. Тэрээһин чааһа.

- Оҕолоор, биһиги ааспыт уруоктарга киһи кыра сааһыттан бары үчүгэйгэ, үтүөбэ, култуураҕа, сизэрдээх буолууга үөрэнэр диэн өйдөспүспүт. Истин эрэ, саха былыр-былыргыттан илдэ сылдыар ханнык төрүт үгэстээҕий? (Ыалдьытымсах). Ол курдук биһиэхэ бүгүн уруокпутугар элбэх ыалдьыт кэллэ. Кинилэри кытта биһиги ыалдьытымсах дьон сизэринэн бастатан туран дорооболоһуоххайын уонна кинилэр биһиги уруокпутугар сынньанан, астынан баралларыгар баҕарыабын.

2. Уруок тиэмэтин, сыалын билиһиннэри.

- Бүгүҥнү уруокпут сизэр-майгы уруогар ананар. Маннык уруоктарга биһиги туохха үөрэнэбитий? (Үчүгэй майгылаах, киһилии киһи буоларга).

- Биһиги ханнык үчүгэй өрүттэри, майгылары билэбитий? (Ыалдьытымсах, аламаҕай, эйэбэс, үлэһит, аһыныгас, чиэһинэй, элэккэй уо.д.а.)

- Онтон ханнык куһаҕан өрүттэри, майгылары билэбитий? (аһыныгаһа суох, тонгуй, кыһырымтаҕай, сүрэбэ суох уо.д.а.)

- Бу этиллибит үчүгэй майгылаах киһиттэн биһиги хайыыбытыи? (үөрэбит)

- Онтон куһаҕан майгылаах киһиттэн? (хомойобут)

- Бу уруокка салгыы өс хоһооннорунан киһи майгытын быһаара үөрэниэхпит, кинилэр суолталара туохха үөрэтэрин быһаарыахпыт, өс хоһооннорун кэпсэтэр санаҕа тутта үөрэниэхпит.

3. Өс хоёоннорун туһунан бэсиэдэ.

- Оёолоор, өс хоёоннорун ким айарый? (Норуот). Өс хоёонноро норуот былыр-былыргыттан олох-дыаһах, быһыы-майгы туһунан өйүн-санаатын түмүктүүллэр. Өс хоёоно – норуот мындыр толкуйа. Өс хоёонноругар кыайыылаах-хотуулаах үлэ, мындыр өй үрдүктүк сыаналанар, үтүө майгы, сыһыан мэлдьи хайҕанар, убаастанар. Онтон баттабыл, атаҕастабыл, буруй-сэмэ, куһаҕан быһыы куруук сэмэлэнэр. Онон өс хоёонноро киһини үчүгэйгэ, итэҕэһи, алҕаһы, буруйу сэмэлииргэ, көннөрөргө үөрэтэллэр.

4. Сорудабы толоруу

- Бэриллибит өс хоёоннору суолталарынан үчүгэй, куһаҕан майгыларга наардаан.

Аччыгы аһат, тонмуту ириэр. (Ыалдытымсах)

Албын тыла мүөттээбэр минньигэс. (Албын)

Инсэтиттэн иэдэйбит, акаарытыттан алдьаммыт. (Инсэ)

Эйэбэс киһи элбэх доҕордоох. (Үтүө санаалаах)

Күөх оту тосту үктээбэт, сытар ынабы туруорбат. (Көнө, сымнаҕас майгы)

Уу диэбитэ хаар, хаар диэбитэ уу. (Сымыйаччы)

Алдьатар чэпчэки, онорор уустук. (Харыстана суох)

- Бу өс хоёоннорунан биһиги киһи майгыларын араара үөрэнэбит.

- Аны билигин өс хоёоннорун суолталара туохха үөрэтэрин быһаарар наадатыгар манньк сорудабы биэрэбин. Ыһыллыбыт өс хоёоннорун сөпкө хомуйун. (Үтүө ат биир кымньыылаах, үтүө киһи биир тыллаах. Туттуон иннинэ толкуйдаа, кэрдиэн иннинэ кээмэйдээ. Сир үүнүүтүнэн, киһи онорбутунан сыаналанар. Үтүө киһи үтүөтэ, үс үйэ тухары умнуллубат)

5. Өс хоёоннорун ырытыы.

- Өс хоёоннорун суолталара туохха үөрэтэрий?

6. Өс хоёоннорун аны истэ сылдыар эрэ буолбакка, бэйэбит кэпсэтэр санаабытыгар тутта үөрэниэхтээхпит. Билигин мин кэпсээбиппин эһиги өс хоёонунан этин.

- Сарыал Мичиллин кыра эрдэктэриттэн добордуулар. Кинилэр кылаастарыгар Алгыс диэн ааттаах уол үөрэнэ кэлбит. Сарыал сонурбаан наар Алгыстыын сылдыар буолбут. Онтон Мичил олус хомойбут.

- Сарыалга анаан ханнык өс хоһоонун этиэххэ сөбүй? (Сага добордообор эргэ добор ордук. Доборгун түһэн биэрбэт буол.)

7. Сыанка толоруу, ырытыы.

- Билигин бийиги сыанка оонньоон көрдөрүөхпүт уонна ол сыанкаба ханнык өс хоһооно сөп түбэхэрин таайыахпыт. Балдыттар эмиэ таайа олорун.

1 сыанка

Балабан иһэ. Лаапыларга икки уол утуйа сытар. Чыычаах ыллыыр, кэбэ этэр. Ийэлэрэ ынахтарын ыан киирэр. «Чэ, тукааларыам, турун, үрүң күн сандаарбыт, үлэхит киһи турбута быданнаабыт. Оҕом, Мичил, этиппэт даҕаны туран кэллэбэ ити. Онтон, эн Дьулус, турбаккын дуо?». Дьулус улаба диэки эргийдэ. Ийэлэрэ тахсаары туран «Чэ, Мичил, аһаан баран ньирэйдэргин мэччитэ ытаар». Мичил күөрчэхтээх лэппиэскэни сиэн баран Дьулуһу туруора сатыыр. Онтон:«Бэйи, Дьулуһу дьээбэлиэххэ. Аһын барытын кистээн кэбиһиэххэ, тоҕо эрдэ турбатаҕай». Чыычаах ыллыыр, кэбэ этэр. Дьулус дьэ нэһиилэ сыһыллан, дьааһыа, дьааһыа остуолга кэлэр. Ас хаалбатабын көрөн:«Оо, миэхэ ас хаалларбатахтар»-диэт ытаабытынан барда. (Эрдэ турбут чыычаах тумсун соттор, хойут турбут чыычаах харабын хаста)

- Тоҕо инник диэтигит?
- Дьулус бу өс хоһоонун иһиттэбинэ көннөрүнүө дуо?
- Өссө ханнык өс хоһооно бу түгэннэ сөп түбэхэрий? (Сарсыарда хойут туруон, күннүн сүтэриэн)

2 сыанка

Уйбаанчик муостаба кубиктарынан, онтон Мичил конструкторынан оонньоу олороллор. Ийэлэрэ киирэн:«Чэ, оҕолоруом, сотору аһыахпыт, аһаан баран мас саһаанныахпыт. Онуоха диэри дьыэбитин хомуйун»

Уйбаанчык:«Мин хомуйбаппын наһаа сылайдым. Мас саһаанныы эмиэ тахсыбаппын».

Мичил:«Тоҕо?»

Уйбаанчык:«Үтүлүгүм суох»

Мичил:«Хоско орон анныгар сыталлар дии»

Уйбаанчык:«Ол алдыаммыт үтүлүктэр. Сана үтүлүк наада»

- Өс хоһоонунан Уйбаанчыкка туох диэ этигитий? (Сүрэбэ суох сүүс сүбэлээх. Ким үлэлээбэт, ол аһаабат. Үлэ диэн-дьол. Киһини үлэ киэргэтэр.)
- Инник өс хоһооннорун Уйбаанчыкка эттэххэ хайдах уол буола сатыаҕай?

8. Релаксация

- Аны, оҕолоор, эниги санаабытыгар Айыы санаалаах киһи диэн хайдах киһини ааттылларый? Билигин бийиги музыка көмөтүнэн Айыы санаалаах киһиэхэ кубулуйан көрүөххэ. Бары көнөтүк олордубут, илиилэрбитин үрүт-үрдүгэр уурабыт, төбөбүтүн илиилэрбит үрдүгэр уурабыт уонна харахтарбытын симэбит.

(Бытаан музыка тыаһыыр)

- Мин Айыы санаалаах киһибин. Айыыларга алгыһынан хайыспыппар үрүҥ тыын миэхэ кутулла түспүтэ. Ол үрүҥ тыын мин эппэр-сииммэр, өйбөр-санаабар Айыы санаа буолан инпитэ. Ол иһин мин аһыныгаспын, тулалыыр эйгэни харыстыбын, көмүскүүбүн. Биир бигэ тыллаахпын, мэлдьи кырдык иһин туруулаһабын. Мин онорбутум-туппутум алгыстаах, сырдык тыыннаах, уһун үйэлээх буолар. Ол иһин миигин киһи бары «сылаас холумтаннаах киһи» диэн ааттыллар. Мин санаам сырдык, ыраас. Ол иһин тулам сылаас, чэбдик. Хаампыт сирбэр күөх от үүнэр, сылдыбыт сирбэр сирэм күөх чэлгийэр. Онон мин Айыы санаалаах кэрэ киһи буолабын.
- Бары харахтарбытын арыяабыт, сиспитин көннөрөбүт, төбөбүтүн кыратык сахсыйабыт, уһуктабыт уонна мичээрдибит.

9. Түмүк

- Бу уруктан туох санааҕа кэллигит. (Өс хоһооно куһаҕан майгыны тыл кутаатынан ыраастыыр эбит. Оччоҕо куһаҕан майгылаах киһи бэйэтин майгытын көннөрүнүн, үчүгэйгэ эрэ тардыһан сөп. Онон эйэбэс, сайаҕас, үлэбэ дьулуурдаах буоллаххытына бар дьонно сөбүлэтэр үтүө

дъон буола үүнэн сайдан тахсыаххыт. Оччоҕо бар дъон эһигини көрө-көрө үөрүөх эрэ тустаах.

- Манан урукпут бүтэр.

- Ыалдыттарбытыгар бүгүммү урукпутугар кэлэн
Ыалдыттаабыккытыгар махталбытын тиэрдэбит уонна бары үтүөнү
баҕара хаалабыт.